

UOT 94(479.24)

N.R.Məmmədov

AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutu
mamedov-n@yahoo.com

XANKƏNDİ ŞƏHƏRİNDƏ QARABAĞ UNIVERSİTETİNİN YARADILMASI VƏ TARİXİ ƏHƏMİYYƏTİ

DOI: 10.30546/170899876.72.1.2024.016

Açar sözlər: Azərbaycan, Qarabağ, Xankəndi, şəhər, İlham Əliyev, ərazi bütövlüyü, tarixi əhəmiyyəti, universitet, elmlər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Xankəndi şəhərində Qarabağ Universitetinin yaradılması işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin yenidən bərpası istiqamətində atılan ən önəmli addımlardan biridir. Vaxtilə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filialı kimi fəaliyyət göstərən və ərazilərimizin işğalı zamanı fəaliyyətini dayandıran bu ali təhsil ocağının şanlı Zəfər tariximizdən sonra Qarabağda ilk universitet olaraq yenidən qurulması mühüm sosial-siyasi əhəmiyyət daşımaqla yanaşı, tarixi ədalətin bərqərar olunması baxımından da böyük mənəvi dəyər kəsb edir. Regionun sosial-iqtisadi ehtiyaclarına uyğun yüksəkixtisaslı kadr tələbatının ödənilməsi və tarixən mövcud olmuş təhsil ənənələrinin yaşadılması məqsədlə yenidən qurulan Qarabağ Universiteti Prezident İlham Əliyevin və Birinci Vitse-Prezident Mehriban Əliyevanın ölkədə elmin və təhsilin inkişafına verdikləri dəyərin, diqqət və qayğının daha bir bariz nümunəsidir.

Н.Р.Мамедов

СОЗДАНИЕ КАРАБАХСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ГОРОДЕ ХАНКЕНДИ И ЕГО ИСТОРИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Ключевая слова: Азербайджан, Карабах, Ханкенди, город, Ильхам Алиев, территориальной целостность, историческое значение, университет, науки

Создание Указом Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева Карабахского университета в Ханкенди является одним из важнейших шагов, предпринятых в направлении восстановления наших территорий, освобожденных от оккупации. Реконструкция этого высшего учебного заведения, когда-то функционировавшего как филиал Азербайджанского педагогического института и прекратившего свою деятельность во время оккупации наших территорий, как первого вуза в Карабахе после нашей славной истории Победы, имеет большое социально-политическое значение, а также имеющее большую моральную ценность с точки зрения установления

исторической справедливости. Карабахский университет, восстанавливаемый с целью удовлетворения потребности в высококвалифицированных кадрах в соответствии с социально-экономическими потребностями региона и сохранения исторически сложившихся образовательных традиций, является еще одним ярким примером той ценности, внимания и заботы, оказываемых Президентом Ильхамом Алиевым и первым вице-президентом Мехрибан Алиевой в развитие науки и образования в стране.

N.R.Mammadov

ESTABLISHMENT AND HISTORICAL SIGNIFICANCE OF KARABAKH UNIVERSITY IN KHANKENDI

Keywords: *Azerbaijan, Karabakh, Khankendi, city, Ilham Aliyev, territorial integrity, The tenth history, university, sciences*

The creation of the Karabakh University in Khankendi by Decree of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev is one of the most important steps taken towards the restoration of our territories liberated from occupation. The reconstruction of this higher educational institution, which once functioned as a branch of the Azerbaijan Pedagogical Institute and ceased its activities during the occupation of our territories, as the first university in Karabakh after our glorious history of Victory, is of great socio-political significance. and also having great moral value from the point of view of establishing historical justice.

The Karabakh University, being restored to meet the need for highly qualified personnel in accordance with the socio-economic needs of the region and preserving historically established educational traditions, is another shining example of the value, attention and care provided by President Ilham Aliyev and First Vice-President Mehriban Aliyeva in development of science and education in the country.

Böyük Qayıdışın Təhsil Konsepsiyası. Qeyd edək ki, hər bir xalqın, dövlətin gələcəyini təkcə malik olduğu zəngin təbii ehtiyatları, istehsal gücləri deyil, həm də onun elmi, mədəni potensialı intellektual imkanları, milli-mənəvi dəyərləri müəyyənləşdirir. Dünya təcrübəsi də göstərir ki, elm, təhsil və mədəniyyətin tərəqqisinə nail olmuş xalqlar davamlı və sabit inkişaf strategiyasını uğurla müəyyən etməklə milli tərəqqiyə nail olur və dünya birliyində layiqli yer tutur. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin bərpası təhsilin inkişafı tarixində keyfiyyətə yeni mərhələnin əsasını qoydu. Bu dövr təhsilin məzmununun milli dövlətçilik prinsipləri və azərbaycançılıq ideologiyasına uyğun yenilənməsi, təhsildə əsaslı islahatların aparılması, ölkənin ehtiyaclarına uyğun rəqabətə davamlı kadr hazırlığı və insan kapitalının formalaşdırılması dövrü kimi təhsil tarixinə daxil oldu. Azərbaycan Respublikası beynəlxalq aləmdə yüksək nüfuz qazanmış, iqtisad

di tempinə görə dünyada lider ölkələr sırasına daxil olmuşdur. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin uzaqgörən siyasəti və genişmiqyaslı islahatçı fəaliyyəti, diqqəti, qayğısı və yaxından dəstəyi ilə təhsil sistemində çox ciddi işlər həyata keçirildi. Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində aparılan islahatlar, verilən fərman və sərəncamlar təhsildə böyük uğurların, nailiyyətlərin əldə edilməsinə səbəb olmuş, təhsil sistemində ətraflı irəliləyişlər baş vermiş və bu gün dünya təhsil sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Təhsil sistemi qarşısında duran əsas vəzifələri müəyyənləşdirərək Prezident İlham Əliyev qeyd edir ki: “Biz maddi dəyərlərimizi, iqtisadi potensialımızı insan kapitalına çevirməliyik! Çünki insanın savadı, biliyi onun gələcək həyatını müəyyən edir, ölkənin hərtərəfli inkişafına xidmət edir... Neft, qaz Tanrıdan verilən böyük nemətdir, biz bundan uğurla və məharətlə istifadə edirik. Amma gec-tez bu təbii sərvətlər tükənəcək və bilik, zəka, səviyyə isə ölkənin dayanıqlı inkişafını uzun illər bundan sonra təmin edəcəkdir. Ən inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə baxsaq, görürük ki, o ölkələrin inkişafında ən aparıcı rol oynayan neft, qaz deyil, bilikdir, elmi-texniki tərəqqidir, yeni texnologiyalardır” [1, s.593; 10, s.10-11]. Bu mənada “Təhsil əsri” elan edilən XXI əsrdə yüksək intellektə malik insan kapitalının formalaşması və güclü iqtisadiyyatın qurulmasında təhsilin rolu heç vaxt indiki qədər aktual olmamışdır. Məlum olduğu kimi, 44 günlük Vətən müharibəsi və 23 saatlıq antiterror əməliyyatları nəticəsində Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin komandanlığı ilə Azərbaycan Ordusu Ermənistanın işğalı altında olan bütün torpaqlarımızı işğaldan azad etdi. Bu qələbə həm Azərbaycanın dövlətçilik tarixinə qızıl hərflərlə yazıldı, həm də müasir hərbi tarixində qısa müddət ərzində əldə edilən böyük qələbənin bir örnəyi oldu. Hazırda Azərbaycan dövləti qarşısında dayanan ən mühüm vəzifələrdən biri işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpası və bu bölgələrdə təhsilin inkişafı ilə bağlı tədbirlərin görülməsidir. Bu tədbirlərin icrasındə işğaldan azad olunmuş ərazilərdəki təhsil ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi və bu ərazilərdə təhsil infrastrukturunun təşkili ilə bağlı məsələlər prioritet istiqamətlər arasındadır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 16 noyabr 2022-ci il tarixli 3587 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı”nda Şuşa rayonunda 7, Ağdam rayonunda 29, Füzuli rayonunda 23, Zəngilan rayonunda 21, Kəlbəcər rayonunda 30, Laçın rayonunda 21, Qubadlı rayonunda 16, Cəbrayıl rayonunda 25, Xocavənd rayonunda 20, Tərtər rayonunda (Suqovuşan qəsəbəsi və Talış kəndi daxil olmaqla) 5 məktəbəqədər və ümumi təhsil müəssisəsinin tikintisi və bərpası nəzərdə tutulmuşdur [15].

Xankəndi şəhərində reallaşdırılan sosial tədbirlər. 2023-cü il sentyabrın 19-20-də Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin həyata keçirdiyi lokal

xarakterli antiterror tədbirləri zamanı ölkəmizin suverenliyi və ərazi bütövlüyü tam bərpa edildikdən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin oktyabrın 15-də Xankəndində üçrəngli dövlət bayrağımızı ucaltması ölkəmizin hər bir vətəndaşının qürur və sevincinə səbəb oldu. Bəşəriyyət tarixində analoqu olmayan bu hadisə dünya mətbuatının da diqqət mərkəzində olmuşdu. Bu tarixi hadisənin Azərbaycanın suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün bərpası kimi müstəsna əhəmiyyətə malik olmaqla bərabər, həm də dövlət başçısının prezidentlik fəaliyyətinin 20-ci ildönümünə təsadüf etməsi verilən vədin, şərəfli missiyanın uğurla yerinə yetirilməsinin təcəssümüdür. Ali Baş Komandan bu qələbə ilə Azərbaycan dövlətçiliyinə qarşı 200 illik işğal siyasətinə son qoyaraq bənzərsiz bir tarixə imza atdı. Azərbaycanın Xankəndi şəhərinə səfər edən Prezident İlham Əliyev çıxışında demişdi: “Əziz həmvətənlər, bu meydanda bu gün durmaq böyük xoşbəxtlikdir, böyük fərəhdir, qürur mənbəyidir. Mən qürur hissi ilə Azərbaycan Bayrağını bu gün qaldırmışam və doğma xalqıma bir daha demək istəyirəm ki, biz bu Qələbəyə layiqik. Azərbaycan xalqı bu Qələbəni öz qanı, canı bahasına əldə etmişdir. Bu gün burada qaldırdığım Bayraq burada əbədi dalğalanacaq və biz burada əbədi yaşayacağıq. Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!” [33, s.5].

2023-cü il oktyabrın 30-da Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin işləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Rövşən Rzayev Gəncə şəhərində Xankəndi şəhərindən və Kərkicahan qəsəbəsindən məcburi köçkün düşmüş azərbaycanlıların bir dəstəsi ilə görüşmüş və bildirmişdir ki, Böyük Qayıdış planı çərçivəsində aparılan tədbirlər yaxın zamanlarda Xankəndindən köçkün düşmüş sakinləri də əhatə edəcəkdir.

Azərbaycanın qədim və şanlı tarixinə ekskurs etsək, görərik ki, tarixən Xankəndində bir nəfər də olsun erməni yaşamayıb. Bu şəhəri Qarabağlılar Xan ailəsinin və ona yaxın azsaylı əyanların istirahət məkanı kimi salıblar. Lakin 1813-cü ildə bağlanan “Gülüstan müqaviləsi” nəticəsində Qarabağ xanlığı zorla Rusiya imperiyasına birləşdirilib və buraya ermənilər məqsədli şəkildə yerləşdiriliblər.

Mötəbər tarixi mənbələrə əsaslanaraq deyə bilərik ki, 1847-ci ildən başlayaraq, köçürülən erməni ailələri çar ordusunun hərbi hissələrində işlə təmin ediləblər. Bütün bunlara baxmayaraq, şəhərdə kifayət qədər azərbaycanlı, xan nəslinin nümayəndələri yaşayırdı. Qarabağ mühitinə uyğun olaraq şəhərdə azərbaycanlı ziyalılar, musiqiçilər və sənətkarlar da çoxluq təşkil edirdi. Rus imperiyasının həyata keçirdiyi xain məqsədlərə baxmayaraq, burada söz və nüfuz sahibi azərbaycanlılar idi. Çünki məkanın, torpağın yiyəsi və bu şəhərdə gözə görünən hər şeyin yaradıcıları onlar idi. Yəni bu gün Xankəndinin Azərbaycana və azərbaycanlılara məxsusluğunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Xankəndinin adı, ərazisində yerləşən Xan

bağı, Qarqar çayının üzərindən keçərək Xankəndi-Şuşa yolunu birləşdirən Məhəmməd Ağa körpüsü kimi bir çox tarixi adlar və yerlər də həmin torpaqların kimə aid olduğuna sübutdur. Onu da xatırlamaq yerinə düşərdi ki, qədim tarixə malik Xanın kəndi 27 məhəllədən ibarət böyük şəhər olmuşdur.

Xankəndi şəhəri işğaldan azad edildikdən sonra Azərbaycan Respublikasının bir sıra dövlət qurumları şəhərdə fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Belə ki, sentyabrın 19-dan etibarən “Azərenerji” tərəfindən “Şuşa” yarımstansiyası yaxınlığında əlavə 110 kV-luq yüksək gərginlikli dayaqların basdırılması və Xankəndi xətti ilə əlaqələndirilməsi işi aparılmışdır. “Azərenerji” və “Azərişiq” əməkdaşları ötürücü və paylayıcı şəbəkəni, mühafizə sistemlərini təftiş etdikdən sonra xəttə gərginlik vermişlər.

Eyni zamanda, TƏBİB-in Xankəndi şəhərində üç otaqdan ibarət poliklinikası yenidən qurulmuş, ilkin cərrahi, kardioloji və terapeutik otaqlar düzəldilərək istifadəyə verilmişdir. Həmçinin, Azərbaycan Respublikasının səhiyyə qurumlarının məsul şəxslərinin iştirakı ilə ixtisaslaşdırılmış tibbi heyət, o cümlədən müxtəlif tibb mütəxəssisləri, 7 ambulans və təcili tibbi yardım briqadası 2023-cü il oktyabrın 1-dən etibarən Xankəndinə ezam edilmişdir. Onu da qeyd etmək ki, artıq şəhərdə azərbaycanlı həkimlər tərəfindən ilk tibbi əməliyyat da reallaşmışdır.

Bütün bunlarla yanaşı, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin işçiləri də Qarabağ bölgəsində yaşayan erməni sakinlərin ilkin qeydiyyatına dair müraciətlərin yerində qəbul edilməsini və bununla əlaqədar maarifləndirmə tədbirlərinin yerində təşkilini yüksək səviyyədə həyata keçirirlər. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyinin əməkdaşları isə sakinlərin sosial-humanitar ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı fəaliyyət göstərirlər. Eyni zamanda, “Azərpoçt”un Xankəndi filialı, Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidməti tərəfindən Xankəndi şəhərində, eləcə də Ağdərə və Xocalı rayonlarında dövlət qurumlarının etibarlı idarə olunması və məlumat mübadiləsinin təşkili məqsədilə operativ olaraq TETRA radiorabitə şəbəkəsi də qurularaq şəhərdə fəaliyyətə başlamışdır. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd etmək ki, Azərbaycanın qədim yaşayış məskəni olan şəhərin təxmini hesablamalara görə, 1988-ci ildə Xankəndindən didərgin düşmüş 15 min azərbaycanlı əhalisi öz doğma yurdlarına qovuşacaqları günü səbirsizliklə gözləyirlər.

Xankəndində orta ümumtəhsil məktəblərinin yaradılması zəruriliyi. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun işğaldan azad edilmiş ərazilərdə təhsil müəssisələrinin tikintisi, bərpası və tədrisin təşkili vacib amildir. Çünki təhsil insanların həmin ərazilərdə sürətlə məskunlaşmasında, eyni zamanda xidməti vəzifələrini yerinə yetirən əməkdaşların övladlarının təhsil almaq şəraitinin yaxşılaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Bu gün qarşıda dayanan

ən mühüm vəzifələrdən biri işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpası və yenidən qurulmasıdır. Bu prosesdə Azərbaycan təhsili də fəal iştirak etməlidir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə xidmət keçən şəxslərin məktəb yaşlı övladlarının təhsil hüququnun təmin edilməsi, onlar üçün təhsilin əlçatanlığının təmin edilməsi vacibdir. Qeyd edək ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun işğaldan azad olunmuş ərazilərdə məskunlaşacaq əhaliyə təhsil xidmətlərinin göstərilməsi üzrə mütəxəssislərin fəaliyyəti tənzimlənməlidir. Çünki ora gedəcək müəllimlər ilkin olaraq həmin ərazilərdə yaşamaq üçün təlimlərə cəlb edilməlidirlər. Bununla yanaşı, qısa müddətdə bölgələrdə ənənəvi, coğrafi və digər xüsusiyyətlərinə uyğun xüsusi profilli təhsil müəssisələri (məktəbdənkənar, peşə, orta ixtisas, ali) və əlavə kurslar yaradılmalıdır ki, həm yaxın zamanlarda tarixi torpaqlarına köçəcək insanların, eyni zamanda orada xidmət edən şəxslərin ailə üzvlərinin təhsil alma imkanı əlçatan olsun. Onu da qeyd edək ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə işğaldan əvvəl ümumilikdə 259 məktəbəqədər təhsil, 673 ümumi təhsil, 40 məktəbdənkənar, 14 peşə təhsili, 7 orta ixtisas təhsili olmaqla 993 təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərmişdir [6, s.159]. Əlbəttə birdən-birə bu infrastrukturun bərpası mümkün deyil. Bunun üçün vaxt lazımdır. Lakin ilkin mərhələdə məskunlaşmanın həyata keçirildiyi və xidmətli şəxslərin olduğu ərazilərdə təhsil xidmətlərinin göstərilməsi təmin edilməlidir.

Qarabağ Universitetinin yaradılması və əhəmiyyəti. Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror əməliyyatı nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmuş, o cümlədən 30 ildən artıq işğalda qalan Xankəndi Pedaqoji İnstitutu da işğaldan azad edilmişdir. Bu tarixi hadisədən sonra Prezident İlham Əliyev noyabrın 28-də “Qarabağ Universitetinin yaradılması haqqında” Sərəncam imzalamışdır. Həmin Sərəncama əsasən Xankəndi şəhərində yerləşən ali təhsil müəssisəsi əsasında Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində “Qarabağ Universiteti” publik hüquqi şəxs yaradılmışdır. Yuxarıda adıgedən Sərəncamda deyilirdi: “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2022-ci il 16 noyabr tarixli 3587 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı”na uyğun olaraq, işğaldan azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulması, dayanıqlı inkişafı və həmin ərazilərdə yüksək həyat səviyyəsinin təminatı üçün genişmiqyaslı bərpa-quruculuq işləri həyata keçirilir.

Əhalinin dayanıqlı məskunlaşması və ərazilərin iqtisadi fəaliyyətə reintegrasiyası istiqamətində müəyyənləşdirilmiş hədəflərin reallaşdırılmasında nəzərdə tutulan müasir yaşayışlar, o cümlədən qabaqcıl standartların, yüksək texnologiyaların tətbiqi və hər bir rayonun ixtisaslaşma sahəsinə müvafiq inkişafı yüksəkixtisaslı kadrların cəlb edilməsini şərtləndirir.

Qarabağ regionunda ali təhsil ənənəsi tarixən mövcud olmuşdur. Burada ilk ali təhsil ocağı 1969-cu ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filialı kimi qurulmuş, 1973-cü ildən 1988-ci ilədək ali təhsil müəssisəsi kimi fəaliyyət göstərmiş, ərazilərimizin işğalı dövründə isə fəaliyyətini dayandırmışdır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin iqtisadi potensialı, aparılan bərpa-quruculuq işləri, eləcə də əmək bazarının tələbləri regionda yüksəkixtisaslı kadrların hazırlığını həyata keçirən ali təhsil müəssisələrinin təşkili zərurətini meydana çıxarmışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, regionun sosial-iqtisadi ehtiyaclarına uyğun yüksəkixtisaslı kadr tələbatının ödənilməsi və tarixən mövcud olmuş təhsil ənənələrinin yaşadılması məqsədilə qərara alıram:

1. Xankəndi şəhərində yerləşən ali təhsil müəssisəsinin əsasında Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində “Qarabağ Universiteti” publik hüquqi şəxs (bundan sonra – Universitet) yaradılsın.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

2.1. İki ay müddətində:

2.1.1. Universitetin nizamnaməsini təsdiq edib bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

2.1.2. Universitetin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı zəruri tədbirlər görsün;

2.1.3. Universitetin Xankəndi şəhərində torpaq sahəsi, tədris və yataqxana binaları, idman meydançası və digər tədris və yataqxana binaları, idman meydançası və digər infrastruktur obyektləri ilə təminatı məsələlərini həll etsin;

2.2. Bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin” [5, s.1].

Tarixə ekskurs edərək qeyd edək ki, Xankəndi Universiteti 1969-cu ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filialı kimi fəaliyyətə başlamış, 1973-cü ildə isə müstəqil ali təhsil müəssisəsinə çevrilmiş və 1988-ci ilin ortalarına qədər fəaliyyət göstərmişdir. 1991-ci ildə Xankəndi, digər torpaqlarımız kimi işğal altına düşmüş və 2023-cü il 19 sentyabrda keçirilən 23 saatlıq lokal antiterror tədbirlərindən sonra Xankəndi də digər, ərazilərimiz kimi işğaldan azad edilmişdir.

Tədqiqatlardan məlum olur ki, 1980-ci illərdə Xankəndi Pedaqoji İnstitutunda iki minə yaxın tələbə təhsil almışdır. Təhsil ocağında 40-a yaxın azərbaycanlı müəllim işləmişdir. Qarabağda fəaliyyət göstərən yeganə ali təhsil ocağı olan Xankəndi Pedaqoji İnstitutunda həmin dövrdə 3 fakültə mövcud olub: Azərbaycan dili və ədəbiyyatı, tarix, riyaziyyat fakültələri. İnstitutun çox gözəl binası olmuş və elə indi də durur [11, s.97].

Xankəndi Pedaqoji İnstitutu Ümummilli lider Heydər Əliyevin

təşəbbüsü ilə ali məktəb kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir. Lakin bir müddət sonra erməni xisləti sözügedən təhsil ocağından da yan keçməmişdir. Vardgez Safaryan adlı erməni “tarixçinin” elmi işində Şirvanı “Böyük Ermənistan” ərazisi kimi göstərməsi azərbaycanlı müəllimlərin sərt reaksiyasına səbəb olmuşdur. Həmin “elmi işin” saxta olduğu sübuta yetirilmişdir. Bunun əvəzini çıxmaq istəyən İnstitutun erməni rəhbərliyi 1985-ci ildə ali məktəbin tarix fakültəsinin Azərbaycan bölməsinə tələbə qəbulunun dayandırılmasına nail olmuşdurlar.

Bundan sonra institutun müəllimləri tarix fakültəsinin bağlanması ilə bağlı Ulu öndər Heydər Əliyevə müraciət edirlər. Ümummilli lider müəllimlərə fakültənin yenidən bərpa ediləcəyini bildirir və 1986-cı ildə məhz Heydər Əliyevin xüsusi fəaliyyəti nəticəsində fakültə yenidən bərpa edilir. Ermənilərin bu institut vasitəsilə tarixi saxtalaşdırmaq cəhdləri ifşa olunur. Bu dövrdən sonra ermənilər Xankəndi Pedaqoji İnstitutunda təzyiq dairəsini genişləndirməyə başlayırlar.

Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun məzunu olaraq onu deyə bilərəm ki, institutun erməni rəhbərliyi həmişə azərbaycanlılara qarşı ikili mövqedən yanaşmışlar. İnstitut kənardan çox sakit bir təhsil ocağı təəssüratını bağışlasa da, fəaliyyətə başladığı gündən burada çalışan erməni müəllimlər və təhsil alan erməni tələbələr bu təhsil ocağını daşnak yuvasına çevirmək arzusunda olublar. Lakin institutun azərbaycanlı müəllimləri və tələbələri uzun illər ermənilərin çirkin niyyətlərini ifşa etməyi bacarıblar. Amma təəssüflər olsun ki, 1988-ci ildə millətçi ermənilər açıq müstəvidə torpaq iddiasına başlayan da institutun ziyalılarına, müəllim və tələbələrinə, onların apardıqları milli mübarizəyə həmin dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edənlər dəstək olmayıblar. Kimsəsizlik, köməksizlik bu təhsil ocağının azərbaycanlı kollektivini cınayətcar, türk qanına susamış və amansız olan millətçi ermənilərlə üz-üzə qoymuşdular. 1988-ci ilin may ayında minlərlə azğınlaşmış erməni üç dəfə institutun qarşısına toplaşaraq azərbaycanlılardan şəhəri tərk etmələrini tələb ediblər. Bu tələb tək-cə sözlə ifadə olunmayıb. Baş verən hadisələri fiziki təzyiqlər müşayiət edib. Mayın 16-da institutun Azərbaycan bölməsinin müəllim və tələbələri fiziki və mənəvi təzyiqlər altında Xankəndi şəhərini tərk etmək məcburiyyətində qalıblar. Bununla da Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun taleyinə köçkünlük həyatı yazılıb. Diqqəti cəlb edən məqamlardan biri odur ki, Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun yaradılması haqqında qərarı Azərbaycan Nazirlər Soveti verdiyi halda, onun sonrakı fəaliyyəti haqqında SSRİ Nazirlər Soveti qərar çıxarıb. 1988-ci ilin oktyabr ayında Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun iki il müddətinə bağlanması haqqında SSRİ Nazirlər Sovetinin sədri Nikolay Rıjkov qərar imzalayıb. Qərara əsasən, institutun Azərbaycan bölməsi Gəncə şəhərinə, erməni bölməsi isə Böyük Qarakilsəyə köçürülüb. Amma Rıjkovun imzaladığı qərar birtərəfli icra olunub. Xankəndi Pedaqoji

İnstitutunun azərbaycanlı müəllim və tələbələri öz pedaqoji fəaliyyətlərini və təhsillərini Gəncə Pedaqoji İnstitutunda davam etdiriblər. Ermənilər isə cəmi iki-üç həftədən sonra Xankəndinə qayıdıblar və qısa müddət ərzində Xankəndi Pedaqoji İnstitutu Böyük Qarakilsə Pedaqoji İnstitutun filialına çevrilib, sonralar isə qondarma “Qarabağ Dövlət Universiteti” adı altında fəaliyyət göstərüb.

Qeyd edək ki, Gəncədə birillik fəaliyyətdən sonra Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun müəllim və tələbələri respublika rəhbərliyi və müvafiq qurumlar qarşısında institutun Qarabağ ərazisində, Şuşada fəaliyyətini davam etdirməsi ilə bağlı təşəbbüs qaldırıblar. Təklif qəbul olunub, institutun Şuşa şəhərində fəaliyyət göstərməsinə Şuşada yer ayrılıb, maddi-texniki bazasının yaradılması üçün Nazirlər Soveti lazım olan vəsaitin ayrılması haqqında qərar verib. Amma bu məsələdə növbəti yanlışlığa yol verilib. İnstitut Şuşada Xankəndi Pedaqoji İnstitutu kimi deyil, Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Şuşa filialı kimi fəaliyyət göstərməyə başlayıb. Bununla da Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun adının üstündən birdəfəlik xətt çəkilib. Həmin dövrdə Azərbaycanda hakimiyyətdə olanlar rəsmi olaraq bu təhsil ocağını ləğv ediblər. Azərbaycanın tarixinin ən qüdrətli dövlətinə çevirən, ermənilərin ikiəsrlik “Böyük Ermənistan” xülyasının üstündən birdəfəlik xətt çəkən Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda həyata keçirdiyi misli görünməyən tikinti-quruculuq işləri ilə yanaşı, Qarabağda, Şərqi Zəngəzurda mövcud olan tarixi-dini və mədəni abidələrimizi, təhsil ocaqlarımızı da bərpa edərək dünyaya nümunə göstərir, düşmənlərə gözdağı verir.

Sonrakı dövrdə Qarabağda tüğyan edən separatizm meyilləri güclənir. Həmin ərazilər işğal altına düşür və 30 il dərin sükuta qərq olur. İşğal dövründə İnstitutdan saxtalaşdırma mərkəzi kimi istifadə olunmuşdur. Xunta rejimi 30 il ərzində “Böyük Ermənistan” mifini məhz burada yaşatmağa cəhd etmişdir. Bütün bu ümidlər isə 2023-cü ilin sentyabrında məhv oldu. Artıq institut yenidən aid olduğu yerə qayıtmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti “Qarabağ Universitetinin yaradılması haqqında” Sərəncamı ilə Qarabağda təhsil canlanacaq, ölkədə daha bir nüfuzlu təhsil ocağı fəaliyyət göstərəcəkdir. Keçmiş məcburi köçkün olan tələbələrin burada təhsilini davam etdirə bilmələri müzakirə olunan məsələlərdən biridir. Bundan əlavə, Qarabağ Universiteti xaricdən gələn tələbələrə də öz qapılarını açacaqdır.

Qarabağ Universitetinin yaradılması Prezident İlham Əliyevin “Qarabağı cənnətə çevirəcəyik” amalının gerçəkləşməsinə birbaşa xidmət edən prosesin reallaşmasıdır. Məhz yüksək elm və təhsil güclü dövlətin uğurlu, dayanıqlı və sürətli inkişafının əsas amilidir. Elmsiz, təhsilsiz cənnət yaratmaq mümkün deyil və bu baxımdan Qarabağın cənnətə çevrilməsində,

işğaldan azad edilmiş ərazilərimizin bərpasında təhsilin inkişafı ölkə başçısı tərəfindən prioritet vəzifə olaraq qarşıya qoyulmuşdur. Hazırda Şərqi Zəngəzur və Qarabağda təhsil layihələri ilə bağlı hazırlanmış genişmiqyaslı fəaliyyət planı yüksək tempə reallığa çevrilir.

İşğaldan azad edilmiş Xankəndi şəhərində Qarabağ Universitetinin yaradılması prosesində regionun coğrafi mövqeyi, sosial-iqtisadi ehtiyacları, regional xüsusiyyətləri şübhəsiz ki, diqqətdə saxlanılacaqdır. Bütün bunlarla yanaşı, Qarabağ Universitetinin dünya miqyasında qəbul edilən, tanınan ali təhsil müəssisəsi olması çox vacibdir. Ona görə ki, dünya təhsil məkanında Qarabağ adı Azərbaycan adına əbədi olaraq öz keçmiş, tarixi məkanına daxil ediləcəkdir.

Qarabağ Universiteti XXI əsrin universiteti olmaqla yanaşı, həm də güclü və modern universitet brendi olacaqdır. Bu universitetin yaradılmasında fərdi təhsil trayektoriyası əsasında təhsil verən, öyrənməyi əsas tutan, XXI əsrin vərdiş və bacarıqların formalaşmasına zəmanət verən, zəngin kitabxana fonduna malik olan, tədqiqata əsaslanan, eləcə də distant təhsilin yaratdığı üstünlükləri maksimal dərəcədə reallaşdıran rəqəmsal universitet modeli olaraq fəaliyyət göstərəcəkdir.

Təkcə bölgənin və Azərbaycanın deyil, həm də dünyanın aparıcı elm mərkəzinə çevriləcək Qarabağ Universiteti rəqabətə davamlı olub dayanıqlı inkişafı təmin etməklə, dünya təhsil müəssisələri arasında ön sıralarda gedəcəyinə inanırıq.

Onu da qeyd etməyimiz yerinə düşərdi ki, təhsil cəmiyyətin və dövlətin inkişafında mühüm rol oynayan, strateji əhəmiyyəti ilə fərqlənən fəaliyyət sahəsidir. Təhsil hüququ vətəndaşların əsas hüquqlarındandır. Təhsil vasitəsilə insan həyata hazırlanır və aldığı təhsil onun sonrakı həyatına və bütün fəaliyyətinə təsir edir. Təhsil gələcək üçün kapital qoyuluşudur, digər kapital qoyuluşları kimi, təhsil də gələcəkdə gəlir gətirmək imkanlarına malikdir. Təhsil prosesi yalnız təhsil alanın müəyyən fəaliyyət sahəsinə hazırlanmasından ibarət deyildir, həmçinin o, insanın cəmiyyətdə statusuna təsir göstərməklə insanın digər hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi üçün zəruri vasitədir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 28 noyabr 2023-cü il tarixli sərəncamı ilə Xankəndi şəhərində yerləşən ali təhsil müəssisəsinin əsasında Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində “Qarabağ Universiteti” publik hüquqi şəxsin yaradılmasından irəli gələrək, Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi gənclərin qərara münasibətini öyrənmək, bu barədə gözləntiləri və prioritetləri tədqiq etmək məqsədilə ictimai rəy sorğusu həyata keçirib. Sorğular 2023-cü ilin 30 noyabr-2 dekabr tarixlərində, 18-29 yaş qrupuna mənsub 390 respondent arasında kompüter dəstəkli telefonla müsahibə üsulundan (CATI) istifadə olunmaqla keçirilib.

Topludan nümunənin (seçmənin) müəyyən edilməsində ehtimalı seçmənin sistemli üsulundan istifadə olunub. Seçmə çərçivəsi ölkə üzrə əhalinin paylanmasına proporsional müəyyən edilib və gender balansı qorunub. Naxçıvan və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları istisna olmaqla, 12 iqtisadi rayon seçmə çərçivəsində əhatə olunub. Təsədüfiliyi təmin etmək məqsədilə sözügedən iqtisadi rayonlar üzrə inzibati rayon və şəhərlərdə yaşayan hədəf qruplara aid telefon nömrələri müvafiq məlumat bazasının xüsusi proqramı vasitəsilə, sistemli üsulla seçilərək zənglər olunub.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı əsasında Qarabağ Universitetinin yaradılması ərazilərin bərpası və yenidən qurulması, milli köklərə və tarixi torpaqlara qayıdış, regionların inkişafı, idarəetmə sistemi, geosiyasət, mədəniyyət, nəqliyyat-logistika kimi müxtəlif istiqamətlərin birləşdiyi vahid quruculuq xəttində elm və təhsilin, onun ideoloji bazasının və texnoloji imkanlarının inkişafına istiqamətlənmiş tarixi qərardır. Keçirilmiş rəy sorğusu ali təhsil müəssisəsi ilə birbaşa əlaqəli qrupların, gənclərin, o cümlədən təhsil alanların işğaldan azad olunmuş ərazilərdə yaradılan ilk universitet barədə məlumatlılıq səviyyəsini, onun strateji əhəmiyyətini və əsas gözləntiləri müəyyən etməyə imkan verib. “Prezidentin sərəncamı ilə Xankəndində Qarabağ Universitetinin yaradılması barədə məlumatınız varmı?” sualına cavab olaraq, respondentlərin 54.5%-i bu barədə məlumatlı olduğunu, 45.5%-i məlumatlı olmadığını bildirib [2, s.7].

Nəticələri respondentlərin bu barədə ilk cavab variantları üzrə nəzərdən keçirdikdə, birinci sırada hər dörd nəfərdən birinin rəyində “Qarabağ” adının təhsil sisteminə daşınacağı və təhsil brendinə çevriləcəyi (26%), növbəti şifarlarda Qarabağda tarixi təhsil ənənələrinin yaşadılması (20.2%) və Qarabağın elmi-tədqiqat mərkəzinə çevriləcəyi (19.7%) mövqeyi qərarlaşıb.

Aparılan sorğu çərçivəsində gənclərin yeni yaradılan universitetdə təhsil almaq arzuları, təhsil almaq istədikləri proqramlar və universitetin ixtisaslaşma istiqamətləri barədə prioritetləri öyrənilib. “Əgər fürsət olarsa, Qarabağ Universitetində təhsil almaq istərdinizmi? sualını gənclərin ümumilikdə 74.5%-i müsbət cavablandırıb. Belə ki, onların 35.3%-i “bəli, mütləq istərdim”, 39.2%-i “bəli, yəqin ki, istərdim” cavabını verib. Sorğuda iştirak edənlərin 13%-i “xeyr, yəqin ki, istəməzdim”. Sorğunun nəticələrinə əsasən, respondentlərin 82.6%-i Qarabağ Universitetinin yaradılmasını çox əhəmiyyətli hadisə kimi qiymətləndirib. Onların 16.4%-i universitetin, yaradılmasının müəyyən qədər əhəmiyyətli olduğunu, cəmi 1.0%-i əhəmiyyətli olmadığını ifadə edib. Nəticələrdən göründüyü kimi, Qarabağ Universitetinin yaradılması respondentlərin sosial-demoqrafik profillərindən asılı olmayaraq, onların əksəriyyəti tərəfindən əhəmiyyətli hadisə kimi qiymətləndirilib. Tələbələrin 85.2%-i və ali təhsillilərin 85%-i Qarabağ Universitetinin yaradılmasını çox əhəmiyyətli hadisə kimi xarakterizə ediblər.

Qarabağ Universitetində təhsil almağın üstünlükləri ilə bağlı respondentlərə açıq sual ünvanlanıb. Əldə olunan nəticələrin təhlilinə əsasən, onların 19.5%-i əsas üstünlük kimi yeni yaradılan universitetin “Qarabağ” adına layiq keyfiyyətli təhsil verməsi və təhsil sistemində yeniliklər etməsi, 17.8%-i universitetin işğaldan azad olunmuş şəhərdə yaradılması və burada təhsilin prestijli olması, 15.7%-i Qarabağda yaşamaq, onun tarixini və mədəniyyətini öyrənmək baxımından, 8%-i Qarabağın yenidən qurulması, bərpa prosesi üçün ixtisaslı kadr hazırlığı və işlə təminat məsələləri baxımından, 6.6%-i universitetin dünyada tanınması və perspektiv imkanları ilə əlaqələndirib. Qarabağ Universitetinin gənclər üçün cəlbediciliyinin artırılması məqsədilə onların universitet seçimində prioritet hesab etdikləri amillər öyrənilib. Bu barədə respondentlərin rəylərinin nəticəsinə əsasən, ilk yerdə 60.3% respondent tərəfindən karyera və iş imkanları mövqeyi qərarlaşıb.

“Qarabağda hansı sahələr üzrə ixtisaslaşmış ali məktəblərin qurulmasını zəruri hesab edirsiniz?” sualına cavab olaraq, respondentlərin bir neçə sahə, yaxud istiqaməti qeyd etməsinə imkan verilib. Nəticələrə əsasən, respondentlərin 42.6%-i hərbi sahədə, 40.5%-i tibb sahəsində, 39.5%-i kənd təsərrüfatı sahəsində, 39.0%-i mədəniyyət və incəsənət sahəsində ixtisaslaşmış ali məktəblərin yaradılmasını zəruri hesab edib. Qarabağ Universitetinin ölkənin təhsil məkanındakı gələcək statusu ilə bağlı gənclərin gözləntiləri öyrənilib. Onların 62.9%-i Qarabağ Universitetinin ölkənin aparıcı təhsil müəssisəsi olacağına tam inandığını, 33.8%-i əsasən inandığını bildirib [2, s.7].

Xankəndidə fəaliyyətə başlayacaq Qarabağ Universiteti təhsilin nümunəsi olacaqdır. Həmçinin distant təhsilin yaratdığı üstünlükləri maksimal dərəcədə reallaşdıran universitet, dünyada öndə olan universitetlərin və tanınmış peşəkarların potensialından bəhrələnmən şəbəkə universiteti, rəqəmsal iqtisadiyyat sahəsində ixtisaslaşan tədris və elm mərkəzi, xətti-funksional idarəetməni mövcud proseslərin idarə edilməsi ilə əvəzləyən universitet, “Smart Universitet”, şəhid övladlarının təhsil aldığı universitet olmaqla “Qarabağ Universiteti” güclü bir universitet brendi olacaqdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyev çıxışlarından birində demişdir: “Təhsil sahəsi həyatımızın ən gərəkli, ən mühüm sahəsidir. O, milli məqsədlər, mənafeələr əsasında qurulmalıdır”. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edək ki, ali təhsilin cəmiyyətin müxtəlif sosial-mədəni təbəqələrindən olan tələbələrin tələbatlarına cavab verməsi üçün o, tez uyğunlaşan proqramlara və ən müxtəlif təminat formalarına [əyani, qiyabi, distant (məsafədən), sərbəst (eksternat)] malikdir. Ölkəmizdə ali təhsil sisteminin çox geniş şəbəkəsi mövcuddur. Ali təhsil dövlət və özəl ali təhsil müəssisələrində həyata keçirilir. Təcrübə göstərir ki, təhsillə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı arasında bir-baş əlaqə mövcuddur. Təhsilə xüsusi diqqət yetirən dövlət ən inkişaf etmiş

dövlətdir. Eyni zamanda, təhsil yalnız praktik əhəmiyyətə malik deyildir. Yaxşı təhsil almış, geniş və sərbəst düşüncəli, fəal insan daha xoşbəxt və mənalı yaşaya bilər. Bu mənada, Xankəndində yaradılmış Qarabağ Universiteti olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. XXI əsrdə öz müstəqilliyinin yeni mərhələsinə qədəm qoymuş, ərazi bütövlüyünü və suverenliyini əldə etmiş Azərbaycan dövləti təhsil sahəsində islahatları inamla davam etdirir. Təhsil hüququnun daha dolğun həyata keçirilməsi və dünya təhsil sistemində inteqrasiya olunması sahəsində atılan addımlar daha da möhkəmləndirilir. Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasında Ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı proqramı”na dair Sərəncamı bu istiqamətdə həyata keçirilən ən mühüm tədbirlərdən biridir [12, s.5]. Sözsüz ki, Qarabağ Universitetində Azərbaycan Prezidentinin yuxarıda adıgedən sərəncamı reallaşdırılacaqdır.

Xankəndində yaradılmış universitetdə ilk növbədə, Qarabağ regionunun inkişafı üçün kadr potensialı yetişdirilməklə, ixtisaslar bölgənin spesifikasiyasına uyğun formada müəyyənləşdiriləcəkdir. Eyni zamanda, universitetdə Qarabağın tarixinin tədris olunmasına xüsusi diqqət yetirəcəkdir. Həmçinin universitetə xarici ölkələrdən də təhsil almaq üçün tələbələrin cəlb olunması məqsədəmüvafiq hal kimi qiymətləndirilə bilər.

Gələcəkdə Qarabağ Universitetində iqtisadiyyat və hüquq fakültələrinin açılması düzgün və vaxtında atılan addım olacaqdır. Çünki şahidi olduq ki, Qarabağ münaqişəsi zamanı ən böyük problemlərimizdən biri həmin ərazilərdə hüquq-mühafizə orqanlarında azərbaycanlı kadrların azlıq təşkil etməsi idi.

Bundan başqa, Qarabağda həmişə kənd təsərrüfatı sahələri, xüsusi olaraq heyvandarlıq, əkinçilik və şərəbçilik inkişaf etmişdir. Yüngül sənaye sahələrinə aid də kadr hazırlamaq, qarşıda duran əsas vəzifələrdəndir. Bu sektorlarda mütəxəssislərin hazırlanması ilk növbədə həmin sahədəki kadrların paytaxta axınının qarşısını alacaqdır. Ümumiyyətlə, regionun coğrafi mövqeyi, digər regional xüsusiyyətlər nəzərə alınaraq gələcəkdə turizm, tibb, inşaat fakültələrinin də açılması nəzərdə tutulmuşdur və əhəmiyyətlidir. Bəşəri bir həqiqət var ki, təhsil gələcəyin qapısı, həm də bələdçisidir. O, insana yeni ideyalar və tükənməz ruh verir. Bölgənin inkişaf konsepsiyası elm, təhsil və innovasiya mərkəzi kimi Xankəndində yeni nəsil ali təhsil müəssisəsinin yaradılmasını labüd edir. Şübhəsiz ki, yeni yaradılacaq Qarabağ Universiteti şəhərin və bölgənin ictimai həyatında fəal rol oynayacaq, sosial missiyası çərçivəsində əhəmiyyətli töhfələr vermək potensialına sahib güclü təhsil brendi və regionda müasir universitet modelinin bənzərsiz nümunəsi olacaqdır.

Qarabağda təhsil elə bir vəziyyətə gətirilməlidir ki, keçən əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cı illərinin əvvəllərində yaşadığımızı bir daha yaşama-

yaq. Təhsil orada həm müdafiədir, həm ixtisaslı kadrdir, eyni zamanda məskunlaşmağa təsir edən birbaşa amildir. Belə hesab edirik ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə təhsil tamamilə yeni formatda qurulacaqdır. Qarabağ Universitetinin şəhərciyinin də tikilməsi nəzərdə tutulmuşdur ki, bu proses tələbələrin bölgədə oxuması və yaşaması üçün bir stimül olacaqdır.

Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində yüksəkixtisaslı kadrların hazırlığını həyata keçirən ali təhsil müəssisəsinin təşkili azadlığına qovuşmuş ərazilərin iqtisadi potensialı, eləcə də əmək bazarının tələbləri baxımından son dərəcə vacibdir. Xankəndidə yeni universitetin yaradılması çox müdrik və gərəkli bir addımdır. Ümumiyyətlə, Qarabağda tarixə, elmə-təhsilə xüsusi qayğı göstərilmiş və bu məsələ daim diqqətdə saxlanılmışdır. 30 illik işğal dövründə isə Qarabağ ziyalıları həm Azərbaycanın, həm də dünyanın müxtəlif bölgələrinə səpələndilər, elm və təhsil sahəsində fəaliyyətlərini davam etdirdilər. Apardığımız təhlillərdən məlum olur ki, indi təkcə Türkiyənin elə bir məşhur universiteti yoxdur ki, orada azərbaycanlılar, eləcə də Qarabağ bölgəsinin yetirmələri olan alim və ziyalılara rast gəlməyək. Ankaranın, İstanbulun, İzmirin, Konyanın, Adananın, Samsunun və başqa şəhərlərin məşhur dövlət və özəl universitetlərində çalışan həmyerlilərimizin sayı onlardır. Bu alimlər istər elmi potensialları, istərsə də tədrisdəki uğurları ilə Türkiyənin təhsil sisteminə dəyərli töhfələr vermişlər. Bunlar təkcə, onların savadlı və yetkin kadrlar olmaları ilə yox, həm də zəngin təcrübəyə, geniş dünyagörüşünə və böyük elmi potensiala malik olmaları ilə də seçiliblər. Bütün bunlar təkcə Türkiyənin yox, azərbaycanlı alimlərin çalışdığı digər ölkələrin də elm və təhsil sisteminə aiddir. Xaricdə çalışan alim və müəllimlərimizin potensialı zəngin və əhatəlidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə Xankəndi şəhərində Qarabağ Universitetinin, modern bir ali məktəbin və elm-mədəniyyət mərkəzinin yaradılması mühüm tarixi önəm daşıyır. Bu ali məktəbin beynəlxalq səviyyəli bir təhsil və elm ocağına çevrilməsi üçün xarici ölkələrdəki alimlərimiz mütləq öz köməyini göstərəcəkdir.

Qarabağ hər iki ölkənin birgə söyləri ilə azad edildiyi kimi, bu torpağa sahibliyimizin ciddi bir təsdiqi olan Qarabağ Universitetinin yaradılması da Azərbaycan və Türkiyə təhsil sahəsində əməkdaşlığının ön cəbhəsinə çevrilməlidir. Hər iki ölkənin, eləcə də türk dövlətlərinin ən yaxşı təhsil işçiləri, alim və pedaqoqları Qarabağ Universitetinin yenidən təşkilinə təşəbbüskarlıqla, fədakarlıqla öz töhfəsini verməlidirlər və verəcəklər.

Qarabağ Universitetində ən yüksək səviyyədə kadr hazırlığı təşkil ediləcəkdir. Eyni zamanda burada dünya elminin aktual mövzularında tədqiqatlar aparılacaqdır. Xankəndidə qurulan universiteti dar çərçivə daxilində əyalət ali məktəbi ola bilməz. Azərbaycanın qüdrət və qüvvəti bu gün Qarabağda gerçəkləşdirildiyi kimi, ölkəmizin ən yaxşı ali məktəbi də Xankəndidə

fəaliyyət göstərəcəkdir. Dünya görməlidir ki, Qarabağ Azərbaycanın ürəyi olduğu kimi, Qarabağ Universiteti də beynəlxalq səviyyəli bir elm-təhsil mərkəzi olacaqdır. Azərbaycanın ölkədəki və xaricdəki elm-təhsil adamları bu vəzifənin öhdəsindən gəlməyə qadirdir. Beynəlxalq reytingli ali məktəblərin təcrübəsi əsas götürülməli, dünyanın görkəmli universitet professorlarının səsi Qarabağ Universitetindən gəlməlidir. Bununla ali məktəbə xarici ölkələrdən çoxsaylı tələbələr cəlb etmək mümkündür və bununla da Qarabağın Azərbaycana məxsusluğunun daha bir təsdiqinə nail ola bilərik.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, müasir dövrdə dördüncü sənaye inqilabının uğurlarının açarlarından biri və ən əsası universitet təhsilidir. Bütün dövrlər ərzində təhsilin məqsədi cəmiyyətin ehtiyaclarına xidmət etmək, gəncləri müəyyən bir iş istiqamətində hazırlamaq və tərbiyə etmək olmuşdur. Universitetlər tələbələrini bu gün üçün yox, gələcək üçün hazırlayırlar. Hazırda yeni texnologiyalar (süni intellekt, böyük məlumatlar), blok zəncirləri, informasiya təhlükəsizliyi və digər sənaye sahələrinin sürətlə dəyişdirdiyi üçün məzunlar bir yox, bir neçə sahədə hazırlanmalı və innovativ iqtisadiyyatın inkişafına hazır olmalıdırlar. Əgər biz bu gün tələbələrimizə dünənki təhsili veririksə, onda onların gələcəyini indidən uğursuz edirik. Qarabağda elə bir ali məktəb yaradılacaq ki, beynəlxalq arenada rəqabətə davamlı ola bilsin. Bunun üçün peşəkar professor-müəllim heyəti formalaşdırılmalı, universitetin maddi-texniki bazası ən son texnologiyalar əsasında qurulmalıdır. Eyni zamanda, rəqabət qabiliyyətli ixtisasların açılması təmin edilməlidir. Universitetə peşəkar müəllimlər cəlb edilməli, əsasən, Türkiyə və Avropa ölkələrində təhsil almış yüksəkixtisaslı kadrlara üstünlük verilməlidir. Bundan əlavə, distant təhsilin yaratdığı üstünlüklərdən maksimal dərəcədə istifadə edilməli, rəqəmsal iqtisadiyyat sahəsində ixtisaslaşan tədris və elm şəbəkəsi təşkil edilməlidir.

Hal-hazırda dünya böyük global problemlərin əhatəsindədir. Ona görə də kibertəhlükəsizlik, qida təhlükəsizliyi, enerji, iqlim dəyişikliyi, səhiyyə və digər problemlər davamlı olaraq gündəmə gətirilir. Müasir dövrdə bu istiqamətlərin hər birinə kompüter elmləri, statistika və süni intellekt əsaslı təsir edir. Ona görə ilk olaraq Qarabağ Universitetində bu sahələrin bazasının yaradılması vacib hesab olunur. Onların ətrafında isə müxtəlif istiqamətlər inkişaf etdiriləcəkdir.

Nəticə. Ümumiyyətlə, Xankəndində yaradılan Qarabağ Universitetinin, ölkənin və dünyanın ali təhsil sisteminə layiqli yer tutması üçün hər bir ziyalının üzərinə mühüm vəzifələr düşür və hər birimiz bu istiqamətdə əlimizdən gələn köməyi əsirgəməməliyik. Heç şübhə olmamalıdır ki, Qarabağ Universiteti modern və müasir təhsil sisteminin önəmli bir nümunəsi olacaq, onun böyük nailiyyətləri Qarabağı dünyaya qədim və sivil Azərbaycan torpağı kimi tanıdacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan 2020: İnkişafın yeni hədəfləri / M.N.Ələsgərov. Bakı: Azər nəşr, 2012, 848 s.
2. *Cəfərli R.* Qarabağ Universitetindən gənclər nə gözləyir? / “Azərbaycan” qəz., Bakı, 2023, 8 dekabr, s.7
3. *Əsədov K.* Xankəndində yaradılacaq perspektivli elm məbədi / “Respublika” qəz., Bakı, 2023, 30 noyabr, s.4
4. İnteraktiv təlim ensiklopediyası. Bakı: Azər nəşr, 2010, 162 s.
5. Qarabağ Universitetinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı / “Respublika” qəz., 2023, 29 noyabr, s.1
6. *Məmmədov N.* Azərbaycanın Xankəndi şəhərinin tarixi. Bakı: Təhsil, 2011, 224 s.
7. *Məmmədov N.* Doğma yurdu Xankəndi // “Qarabağ” qəz., Bakı, 2015, 29 dekabr, №20(619), s.2-3
8. *Məmmədov N.* Doğma yurdu Xankəndi // “Qarabağ” qəz., Bakı, 2016, 13 yanvar, №01(620), s.2-3
9. *Məmmədov N.* Heydər Əliyev və Xankəndi şəhərinin inkişaf strategiyası (1969-1982-ci illər) // Tarix və onun problemləri, 2023, №2, s.130-139
10. *Mərdanov M.* Azərbaycan təhsili: yaxın keçmişə, bu günə və gələcəyə bir baxış / “525-ci qəzet”, Bakı, 2009, 4 aprel, s.10-11
11. *Nəcəfov Ə.* Xankəndi Pedaqoji İnstitutu. Bakı: Təhsil, 2000, 164 s.
12. *Sadiqov T.* İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə təhsilə böyük dəstək / “Respublika” qəz., Bakı, 2023, 29 noyabr, s.5
13. *Yaqubqızı R.* Xankəndinə qayıdış reallaşır / “Respublika” qəz., Bakı, 2023, 20 dekabr, s.5
14. *Мамедов Н.* История Азербайджанского города Ханкенди // Вестник, Казахстан, 2022, №1(68), с.99-108
15. Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı // <https://president.az/az/articles/view/57884>
16. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 19 iyun 2009-cu il / URL: <https://edu.gov.az/az/esas-senedler/tehsil-haqqinda-azerbaycan-respublikasinin-qanunu>

Redaksiyaya daxil olub 03.03.2024